

Watzatka Ágnes

LISZT FERENC MATINÉHANGVERSENYEI A BELVÁROSI PLÉBÁNIA SZALONJÁBAN*

ÖSSZEFOGLALÁS

Liszt Ferenc 1870 novemberétől 1871 márciusáig tizennégy matinéhangversenyt adott a belvárosi plébánia épületének szalonjában. Ezek különleges eseményt jelentettek a magyar fővárosban: ilyenkor Liszt Ferencel mint magánemberrel lehetett találkozni, és az ismerősök körében Liszt felszabadultabban játszott, mint a hangversenyteremben. A jelen tanulmány számba veszi a hangversenyen résztvevő magyar és külföldi művészeket és az elhangzott repertoárt, bemutatja a szép plébániaépületet, és betekintést nyújt a hangversenyek légkörébe. A matinéhangversenyek a Zeneakadémia megalapítására fordítják a figyelmet, és nyomom követhetjük a folyamatot, ahogyan Liszt megkapja udvari tanácsosi kinevezését, amely hivatalos szállként fogja őt Magyarországhoz és Pesthez kötni.

Kulcsszavak: Liszt Ferenc, Pest, matinéhangverseny, belvárosi plébánia, Zeneakadémia

1870. november 27. és 1871. március 19. között Liszt Ferenc 14 házi matinéhangversenyt adott a pesti belvárosi plébánia épületében. Ezek a hangversenyek egyedülálló sorozatot képeznek. Ugyanerre az időszakra esik néhány olyan esemény, amely meghatározta Liszt kapcsolatát Magyarországgal és a magyar fővárossal. A jelen tanulmány tehát a matinéhangversenyeken túl Liszt 1870–71-es pesti tartózkodásának fontosabb eseményeit is számba veszi.

1870-ben Liszt Ferenc július 31-én érkezett Pestre hajóval, és egy másik hajóra szállva rögtön továbbutazott Paksra, ahonnan Augustus Antal báró kocsival vitte Szekszárdra.¹ Ezt a szekszárdi nyaralást Liszt már egy éve tervezte: két hónapig akart visszavonultan pihenni az Augustus család csendes vidéki otthonában.² Ám ezt az elképzelést felülírták a világtörténelem eseményei. Július 19-én kitört a francia–

* A Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társaság *Zenetörténetek Budapestről* címmel, Pest, Buda és Óbuda egyesítésének 150. évfordulója alkalmából rendezett konferenciáján, a HUN-REN BTK Zenetudományi Intézet Bartók-termében 2023. október 6-án tartott előadás írott változata.

1 Liszt Ferenc matinéhangversenyéről Legány Dezső bőségesen közölt leírásokat, ld. Legány Dezső: *Liszt Ferenc Magyarországon 1869–1873*. Budapest: Zeneműkiadó, 1976, 53–85., 242–247. és 258–261. Ezek sok más életrajzi adat között elszórva jelennek meg. A jelen tanulmány kisebb részben támaszkodik Legány eredményeire, előnyben részesítve a forrásokat: a korabeli sajtóközleményeket és Liszt levelezését.

2 *Liszt Ferenc levelei báró Augustus Antalhoz 1846–1878*. Szerk. Csapó Vilmos. Budapest: Kilián Frigyes utóda, 1911, Nr. 60, 145. (1869. június 2.); Nr. 62, 148. (1869. szeptember 19.); Nr. 63, 151. (1869. november 9.) etc.

porosz háború, és alig több mint egy hónappal később, szeptember másodikán Sedan mellett a francia csapatok letették a fegyvert. Két nap múlva, szeptember negyedikén Párizsban kikiáltották a Harmadik Köztársaságot, amely hadat üzent Poroszországnak. A porosz hadsereg körülfárta és ostrom alatt tartotta Párizst. Liszt szeptember végére tervezte, hogy visszautazik Rómába, de szeptember 20-án az olasz csapatok elfoglalták Rómát. A pápa bezárkózott a Vatikánba, és ekkor már tudni lehetett, hogy Rómát Olaszország fővárosává fogják tenni. A bizonytalan helyzetben Liszt lemondott az utazásról, és meghosszabbította szekszárdi tartózkodását.

Szeptemberben már Európa-szerte Beethoven születésének századik évfordulóját készültek megünnepelni. Amikor kiderült, hogy Liszt határozatlan időre Magyarországon marad, felkérték a december 17-ére a pesti Vigadóba tervezett Beethoven-centenárium ünnepi hangverseny vezénlyására. A zeneszerző ígent mondott, és a magyar főváros kedvéért lemondta részvételét az ugyanakkorra szervezett bécsi hangversenyen. November 16-án utazott Pestre, hogy időben elkezdhesse a próbákat.

Lisztnek nem kellett szállodába mennie. Schwendtner Mihály belvárosi plébános felajánlott neki egy vendéglakást a plébániaépület második emeletén. Liszt 1856 óta ismerte a hazafias lelkületű plébánost, aki tábori lelkészként vett részt a szabadságharcban, és ezért több mint hat évig raboskodott Bécsben.³ Schwendtner 1861-ben lett belvárosi plébános, és már 1865-ben és 1867-ben is vendégül látta Lisztet a tágas és kényelmes új épületben. Most is örömmel ajánlotta fel neki, hogy legyen a vendége.

A plébánia épülete Pest város tulajdonát képezte. Az épület eredeti rendeltetése „a városi képviselők háza” volt.⁴ Az első emeletre egy nagy üléstermet terveztek, mivel a templom mögött álló régi városházának a nagytermét „kinőtte” a városi tanács.⁵ A Budapest Városi Levéltárban még őrzik az 1848–49-ben készült eredeti terveket.⁶ Ezeket három aláírás található: „Kauser, Feszl, Gerster Architekten”. A terveket Feszl Frigyes készítette, de mivel ekkoriban még nem volt mesterlevele, az ő aláírása önmagában nem volt elegendő.

Az építkezést már 1848-ban kezdték. 1849-re elkészült a pince, és felhúzták a földszint falait. A szabadságharc leverése után az építkezés leállt. A csúcsíves ajtókat magukba foglaló falak 1849-től 1854-ig, öt évig éktelenkedtek a templomtér szélén. Ludwig Rohbock 1853 körül örökítette meg őket egyik metszetén.⁷

3 Mivel nem katonaként vett részt a szabadságharcban, nem várbörtönbe vitték, hanem a josefstadti börtönbe, amely Bécs legmodernebb börtöne volt, 1839-ben adták át.

4 Komárik Dénes: „Feszl Frigyes ismeretlen műve”. *Művészettörténeti Értesítő* XXI/3. (1972), 244–248.

5 Az 1710-ben felépített pesti városházat 1842-ben kétemeletesre, 1863-ban háromemeletesre építették át. Az épületből időközönként több részleget is kiköltöztettek, hogy a rohamosan fejlődő város gyarapodó hivatalai megfelelően tudjanak működni benne. A gyűlésterem kihelyezése is egy ilyen – sikertelen – próbálkozás volt.

6 A tervek jelzete: HU_BFL_XV_17_d_328_KT_pl_9 / 0003027.

7 A metszet a darmstadti Lange kiadónál jelent meg, címe: „Pest és Rácváros. Pesth und Raitzenstadt”, de több magyar kiadó is terjesztette.

1. kép. A belvárosi plébánia épülete 1895 körül (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest Gyűjtemény)

1854-ben új plébánost kapott a belvárosi plébánia. Szántóffy Antal megegyezett a várossal, és engedélyt kapott rá, hogy a félbehagyott épületet plébániaépületként építse fel, az eredeti tervekhez képest kevés módosítással. Az építkezési munkálatok még 1854-ben elkezdődtek. Az épület ünnepélyes felavatására 1856. január 27-én délelőtt került sor.⁸ Lehetséges, hogy ekkor még nem fejezték be teljesen az építkezést, ugyanis 1856 júniusában még készültek tervrajzok.

Az 1854-ben készített új tervrajz szerint az első emeleten a hatalmas terem helyett egy nagyobb és néhány kisebb terem kapott helyet. Az Eskü téri oldalon volt az a nagyobb helyiség, amelyet szalonként, ebédlőként és gyűlésteremként is használtak. Ennek a mérete kb. 7 x 12 méter lehetett. A vele szükség esetén egybenyitható három kisebb teremmel a területét több mint kétszeresére lehetett növelni. Ez lett Liszt matinéhangversenyeinek a színhelye.

A második emeleten voltak a papi lakások és a vendégszobák. 1870-ben Schwendtner négy másik pappal dolgozott együtt a plébánián, akik szintén itt laktak. Engeszer Mátyásnak, a templom zenei igazgatójának is lakása volt a házban. Az 1870 telén megalakult, „Liszt-egylet” nevet viselő női énekkarral Engeszer szintén ebben a plébániai nagyteremben próbált, és a Szent István Társulat is itt tartotta gyűléseit.

Liszt alig találhatott volna jobb lakást budapesti tartózkodásához. A város szívében lakott, közel a Vigadóhoz, a Nemzeti Színházhoz, jóformán minden fontos kulturális intézményhez és számos jó barát lakásához. A házban konyha működött, Liszt együtt étkezhetett a többi pappal és vendéggel. Látogatót is fogadha-

8 [Szerző nélkül:] „Napihírek és események”, *Budapesti Hírlap* IV/24. (1856. január 29.), [3.]

tott, erre a célra ott voltak a kisebb termek az első emeleten. És az első emeleti szalonban, régi weimari szokásához híven, vasárnapi matinékat szervezhetett.

Az első matinét Liszt november 27-én adta, alig tíz nappal Pestre érkezése után. Talán ezért volt ezen a hangversenyen csak egyetlen közreműködő társa, Reményi Ede. A műsor gyakorlatilag két számból állt. Elsőként Reményi Ede Liszt kíséretével adta elő Joachim Raff hegedűre és zongorára írt szonátáját. Ezután ugyancsak együtt játszották a *Krisztus oratóriumból* a *Pásztorok imáját* és a *Háromkirályok indulóját* – eredeti címükön *Hirtengesang an der Krippe* és *Die heiligen drei Könige* –, a negyedik és ötödik tételt az első, karácsonyi részből. A két szám kétszer félórányi muzsikát jelentett, és ez megfelelt az alkalomnak. Vadnai Károly leírása, amelyből szemelvényeket idézek, fogalmat ad az esemény hangulatáról:

Tizenegy óra felé, midőn a „matinéé” körülbelül kezdetét vette, legalább is negyven-ötven vendég foglalt helyet a szép szalonban, melynek közepén két díszes Bösendorfer-zongora áll. Rövid, de élénk társalgás után Liszt Ferenc a zongorához ült, fölszólítva Reményi Edét a közreműködésre. Régi ismerősei állítják, hogy a „mester” évek óta nem volt ily jó hangulatban, valamint Reményit sem hallottuk ennyi szellemmel és finomsággal interpretálni. [...] Ez alkalommal a jelenvoltak közül mindenki meggyőződhetett, hogy Liszt még mindig a régi, fölülmúlhatatlan előadó. [...] Liszt átengedte magát zongorájának, mely enyelgett, sirt, sóhajtott és dörgött ujjai alatt. Reményi pedig egész odaadással játszott vele. Liszt arca fölhevült s szinte ragyogott a legtisztább lelkesedéstől, mely ellen-állhatatlanul ment át a társaság minden egyes tagjába. [...] Fél egyre járt, midőn a társaság oszlani kezdett, azzal az ígérettel, hogy a jövő vasárnap ismét „találkozunk.”⁹

A második matinén, december 4-én már néhány ifjú művész is közreműködött. A műsor most változatosabb is volt: Wilhelm Westmeyer *Kaiserouvertüre*-jét két zongorán játszotta Fayl Frigyes és Liszt. Ezután Schubert *C-dúr szimfóniájának* Scherzója hangzott el hegedű-zongora átíratban, Reményi és Liszt előadásában. Volkmann Róbert *Händel-variációit* a két Thern fivér játszotta két zongorán. Liszt *Magyar koronázási miséjének* Benedictus tételét ismét Reményi és Liszt játszották. Zárószámként Liszt *Mazeppa* szimfonikus költeménye szólalt meg két zongorán, Thern Lajos és Liszt előadásában.

Figyelemre méltó, hogy a műsor kizárólag kamaraátiratokból állt. Vadnai erről a matinéről írta a leghosszabb beszámolót; még a teremről is adott leírást:

A díszes teremben, melyet képek, szobrok, virágok és ízléses bútorok ékítnek, körülbelül százan gyűltek össze [...] E terem lakomahelynek lehetett szánva, miután falképei gyümölcsöket ábrázolnak, de most szellemi lakomákat kapunk benne. [...] A csoportozatok, nők, férfiak, fesztelenül társalogtak, nagyrészüik ugyanazon nagy család (a művészet) tagjai lévén. Köztük járt kelt Liszt, látható örömmel, hogy ennyi ismerőse van együtt. A terem közepén áll két remek „Bösendorfer” kitarva, alatta hangjegycsomagok. S a vendégek már alig várják, hogy a mester leüljön zongorájához.¹⁰

9 VK: „Liszt első zenereggélye”, *Fővárosi Lapok* VII/265. (1870. november 29.), 1181.

10 VK: „Liszt Ferenc zenereggélye (A második vasárnap)”, *Fővárosi Lapok* VII/271. (1870. december 6.), 1204–1205.

Vadnai különös figyelmet szentelt Lisztnek, a házigazdának, hangsúlyozva, milyen nyereség lenne a személye egy pesti Zeneakadémia élén.

S a zongorakirálynak – ki roppant birodalmából csodálatos módon csak ily magántermeket tartott meg – mindenik vendégéhez van egy nyájas szava, vagy legalább pillantása. Ő nem ül komolyan a trónon, nem kíván feszes hódolatokat: ő a zongoránál pap (áldozva a művészetnek), különben pedig a legszeretreméltóbb ember, nyájas, elmés, előzékeny. Azt hisszük, hogy sokkal jobban is megismerjük őt egy ily matinéen, mint megismerhetnők bármily nagy hangverseny ünnepélyes ráamájában. Ott csak a lángelmét látnók, itt a szeretet emberét is. Valóban ő utolsó példánya a régi korok ama nagy mestereinek, kiket a tanítványok méltó áhítattal környeztek. A mai idő jelleme önzővé tette korunk lángelméit, míg Liszt ma is valami csodálatos szeretet központja mindenütt, a hol megfordul. A lelkesedés, mely belőle árad, költőiekké teszi nem csak tanítványait, hanem hallgatóit is. [...]

Liszt egyéniségének épp az ád csodálatos vonzerőt és tekintélyt, hogy ő a zenét valóban szent foglalkozásnak tekinti. Mindenkit szeret, aki ezzel komolyan, lelkiismeretesen foglalkozik, s szereti azt is, ki lelkéből élvez. Tanítványait valóságos fiainak tekinti s egy atya szeretetével emeli, buzdítja, bátorítja őket. Képzeljük el, hogy ha ily lelkesítő, szeretetteljes lángész fog állani az országos zeneakadémia élén, a szellemi mozgalomnak mily élénk hullámozása indul meg rövid idő alatt fővárosunkban [...]

Vadnai különösen kiemeli a zárószám, a két zongorán előadott *Mazeppa* szimfonikus költemény előadását:

Ez volt eddigé a zongorán a leghatalmasabb, amit valaha hallottunk. [...] A zongora üvölt, nyargal, cseng-bong, s a hangok csodálatosan szép moraja – mint egy hatalmas ár – elragad mindnyájunkat, s a hallgatók közt sok piros arc elsápad, sok sápadt arc kipirul, a nők szemébe könnyek gyűlnek, a férfiakon láz borzong végig. Semmi nagyítás nincs e leírásban, sőt mosolygunk e gyarló tollon, mely szeretné leírni ezt a hatást, holott érzi, tudja jól, hogy nem lehet. Ha a középkorban valaki így játszik, megégetik, mint egy boszorkányt. [...] „Veszedelmesen szép!” – mondhattuk e játékra, midőn éreztük, hogy lelkünkön átfolyva, idegeinket rázta meg [...] Ha ezt a „Mazeppá”-t végighallgatta volna az országgyűlés, akkor bizonyára – feledve vasutat, törvényszéket, erdőtörvényt és mindent – csakugyan rögtön minden pártkülönbség nélkül kiáltotta volna ki a zeneakadémiát!

Liszt harmadik matinéjén két új szereplő lépett fel. Egy fiatal lány, Stettner Henrietta Schumann zongoraversenyét hozta, Liszt kísérte a második zongorán. Liszt *137. zoltára* igazi meglepetés volt: Kvassayné énekelte a szólót, Reményi játszotta a hegedűszólamot, a zongorán Liszt kísért. A zárószám ismét szimfonikus költemény volt, Thern Lajos most a *Prométheusz*t játszotta Liszttel.

Ha a második hangversenyen már százan vettek részt, ezen a hangversenyen olyan sokan jelentek meg, hogy a matiné elvesztette házi jellegét.

A Liszt F. harmadik „matinée”-jének oly nagy közönsége volt, melytől a mester maga is megijedt. Tudni kell ugyanis, hogy ő nem zongorázik soha nyilvánosan, már pedig ha sokan hallgatják, olyanok is, kik nem tartoznak személyes ismerősei közé, akkor majd-

2. kép. Liszt Ferenc a zongoránál. Heliogravúr, Hanfstaengl, 1869 (Liszt Ferenc Emlékmúzeum)

nem annyi, mintha a nyilvánosságnak zongorázna. Vasárnap a plébániatermek egészen megteltek, mert nem csak a meghívottak jelentek meg, hanem azoknak a meghívottjai is bő számmal. Ez tehát már nem „matinée” volt, ismerős körrel, hanem meglehetősen tarkaság, tolongással és jókora zajjal. Még játék közben is ropogtak a csizmák, suhogtak a ruhák és susogtak az ajkak. Egy csöppet sem csodáljuk tehát, ha Lisztnak ezúttal távolról sem volt annyi kedve, mint a két első alkalommal, s ennél fogva játéka sem gyakorolt oly varázserőt. [...] Kijövet tanítványaitól hallók, hogy a jövő vasárnap nem lesz „matinée.” Kétségtől azért, mert már ez sem az volt, hanem – amire Liszt nem törekedett – grátis-hangverseny.¹¹

11 *Fővárosi Lapok* VII/276. (1870. december 13.), 1230.

Úgy tűnik, a weimari és római minta Budapesten nem működött. Lisztnek mindvégig küzdenie kell majd azért, hogy ne jöjjenek túl sokan a matinéra. Negyedik matinéját Rákospalotán szervezte meg, Reményi villájában, ahová tényleg csak azok jöhettek el, akik tőle kaptak meghívást.¹²

A leírt három hangverseny alapján fogalmat alkothattunk a Liszt-matinék hangulatáról. A továbbiakban röviden összegzem a tizennégy matiné fontosabb adatait.

A hangversenyekben a kulcsszerepet a közreműködők játszották (lásd az 1. táblázatot). Mivel rövid határidővel kellett fellépni, már betanult műsorszámokat ajánlottak Lisztnek, aki legfeljebb elfogadni tudta a felajánlott műsorszámot, vagy választani tudott két számból. Liszt igyekezett különböző hangszereken játszó művészeket bevonni, hogy a műsor elég változatos legyen. A tizennégy hangversenyen három hegedűs, egy gordonkás, nyolc énekes és tizenkét zongorista működött közre, ami összesen huszonnégy művészt jelent, Liszttel együtt huszonötöt.

Előadó	Hangszer	Matiné
Altschul Rezső	zongora	11.
Bogisich Mihály	ének	9.; 14.
Ernst Henrietta	ének	8.
Fayl Frigyes	zongora	2.
Freund Róbert	zongora	7.
Janina, Olga	zongora	4.; 5.; 9.; 12.; 13.; 14.
Juhász Aladár	zongora	7.
Korbay Ferenc	ének	6.
Kvassayné Saxlehner Emma	ének	3.
Mihalovich Ödön	zongora	9.
Morgenstern Sándor	zongora	13.
Pauli Richárd	ének	14.
Pauliné Markovics Ilka	ének	9.
Plotényi Nándor	hegedű	4.; 5.; 7.; 11.
Reményi Ede	hegedű	1.; 2.; 3.; 4.; 5.; 8.; 10.; 12.; 14.
Servais, Franz	zongora	9.
Servais, Joseph	gordonka	9.; 10.
Spiller Adolf	hegedű	9.; 13.
Steinacker Irma	zongora	11.
Stettner Henrietta	zongora	3.
Thaisz Péter	ének	4.
Thern Lajos	zongora	2.; 3.; 7.; 9.; 11.; 14.
Thern Vilmos	zongora	2.; 9.; 11.; 14.
Wenckheim Krisztina	ének	13.

1. táblázat. A Liszt-matinék közreműködői

12 Fővárosi Lapok VII/282. (1870. december 20.), 1255.

A fiatal zongoraművészek keresték a lehetőséget, hogy Liszttel találkozzanak, és vele játsszanak, ebből adódik nagy számuk. A műsorszámok érthető módon kortárs szerzőktől származtak: Chopin, Schumann, Schubert mellett Joachim Raff, Ludwig Spohr és Joseph Joachim művei szólaltak meg. Emellett mára kevésbé ismert szerzők, mint például Anton Servais és Wilhelm Westmeyer is helyet kaptak a műsorban (lásd a 2. táblázatot a 42–43. oldalon).

Liszt szorgalmazta a magyar szerzők műveinek előadását. Ábrányi megjegyezte, hogy „ez maga elégséges indok arra nézve, hogy a hazai hivatott zeneköltők minél több újat és belbecsűt igyekezzenek teremteni”.¹³ Hét kortárs magyar szerző nevével találkozunk a műsorokban: Volkmann és Mihalovich két-két darabbal szerepel, Mosonyi, Gobbi, Korbay, Reményi és Goldmark egy-egy darabbal.

A matinék műsorának legjelentősebb részét Liszt művei képezték. Liszttől nem kevesebb mint 24 mű és műrészlet szólalt meg, minden alkalommal legalább egy, de inkább kettő. Ezek közül a legfontosabbak talán a kézzongorás átíratban megszólaltatott szimfonikus költemények: a *Mazeppa*, a *Prométheusz*, a *Tasso*, a *Hősi sirató*, az *Ünnepi hangok*, a *Hunok csatája* és egy további szimfonikus költemény. A fiatal művészek Liszt nagy zongoraműveit: a *h-moll szonátát*, az *Esz-dúr zongoraversenyt*, a *Magyar fantáziát* és a *Mefisztó-keringőt* is műsorra tűzték. A 137. zsoltár mellett Liszt több dala is megszólalt. A zeneszerző nem törekedett különösebben művei népszerűsítésére, a Liszt-művek többségét a fiatal művészek hozták, akik ezzel próbáltak kedveskedni neki és kiérdemelni a dicséretét.

A vasárnapi matinéhangversenyek háttérül és ürügyül szolgáltak arra, hogy Pest zenészvilága a Zeneakadémia megalapítását, vezetésére pedig Liszt kinevezését szorgalmazza. A kiegyezés óta a magyar fővárosban igyekeztek létrehozni a magyar művelődés magyar fellegvárát, a bécsi intézmények magyarországi megfelelőit. A Zeneakadémia megalapításáról már korábban is volt szó, de Liszt jelenléte a fővárosban előtérbe hozta ezt a kérdést. Amióta Liszt elkezdte a matinéhangversenyeket, Ábrányi Kornél a *Zenészeti Lapok*ban vasárnapról vasárnapra a Zeneakadémiáról és Liszt magyarországi letelepedéséről írt. Amint láthattuk, ezt a lehetőséget Vadnai sem mulasztotta el. Úgy tűnik, a sajtó kitartó állásfoglalása megtette a hatását. December 18-án (ez a negyedik matiné vasárnapja) az országgyűlés pénzügyi bizottsága határozatot hozott a Zeneakadémia felállításáról.¹⁴

December 25-én, karácsony napján, amely vasárnapra esett, és amelyen Liszt ismét tartott egy jól sikerült matinét, Andrásy Gyula gróf felkereste Lisztet.¹⁵ Mivel a Zeneakadémia megnyitása távoli dolog volt – tudjuk, hogy majdnem öt évet kellett várni rá ettől az időponttól számítva –, Andrásy olyan megbízást akart adni Lisztnek, amely rögtön életbe lép, addig is, ameddig a Zeneakadémia ténylegesen működni kezd. December 26-án Liszt meglátogatta Deák Ferencet az Angol Királynő szállóban. Egy Carolyne hercegnéhez írt levélből megtudjuk, hogy a zeneszerző Deáktól érdeklődött, bízhat-e a vele kapcsolatos nagyszabású

13 „Matinée Liszt Ferencnél”, *Zenészeti Lapok* XI/11. (1871. január 1.), 174–175.

14 *Zenészeti Lapok* XI/10. (1870. december 25.), 158–159.

15 *Zenészeti Lapok* XI/11. (1871. január 1.), 178.

tervek valóra váltásában.¹⁶ Deák Ferenc megerősítette Lisztet: a haza dicsőségére való tekintettel ragaszkodnak a személyéhez.

A Zeneakadémia megalapításával kapcsolatos december 18-i határozatot mindenki Liszt magyarországi letelepedésének tényeként értelmezte. A zenei tesztületek újév napján meglátogatták Lisztet, hogy felköszöntsék.¹⁷ Megjelent a Nemzeti Színház zenekarának, a Zenekedvelők Egyletének, és a Nemzeti Zenedének a küldöttsége. Egyik januári matinéjára Lónyai pénzügyminiszter is eljött. Talán egyeztetni jött a tiszteletdíjról, amelyet felajánlani készültek Lisztnek?

Február 19-én Andrassy gróf újra meglátogatta Lisztet. Ábrányi egy korábbi cikkéből tudjuk, hogy két cím is felmerült Liszttel kapcsolatban: az egyik az „udvari főzeneigazgató” lett volna, a másik pedig „magyar királyi udvari zenegróf”, amely címet sokáig az Amadé grófok viselték.¹⁸ Andrassy ekkorra már megtalálta a Liszt számára megfelelő címet és megbízást: udvari tanácsos.

Ezzel Andrassy nemcsak Liszt teljes függetlenségét biztosította a magyar zenei köröktől, hanem azt is lehetővé tette, hogy Liszt más pénzszerző tevékenység nélkül is megéljen Magyarországon. Andrassy valamikor ezután nyújtotta be felterjesztését Liszt kinevezésére. Bár az uralkodó csak júniusban írta alá,¹⁹ a kinevezést ekkor már mindenki bevégzett ténynek tekintette. Lisztet ez a cím Magyarországhoz, elsősorban a magyar fővároshoz kötötte.

Úgy tűnik, ennek a városi tanács is tudatára ébredt, ugyanis egy héttel később, február 26-án, Pest város tanácsa ötven tagú küldöttséggel tisztelettel Liszt Ferencnél. Tavasz Endre képviselő Liszthez intézett szavait Vadnai tette közzé a Fővárosi Lapokban. A képviselő nem Magyarországot, hanem Pestet jelölte meg Liszt hazájaként.

Pest városának polgárai, tiszteletünket és szeretetünket jöttünk kifejezni. Az a dicsfény, mely majdnem félszázad óta sugároz körül, s lángelméd és mindeddig utol nem ért művészeted, nagy fényt árasztottak hazánkra. De mindezeket fölül tiszta hazafiságod az, mely büszkeséggel tölti el keblünket. Az egész világ hódolt neked, és te szívbenlélekben mindig magyar maradtál. Fényesen tanúsítád ezt legtöbb, legremekebb, halhatlan [sic!] műveiddel, s legfényesebben az által, hogy midőn az egész világ büszkén vallana a magáénak: hazatértél. Ezt jöttünk megköszönni, s a legtisztább polgári érzettel kérünk, hogy többé állandóan ne hagyj el hazánkat, Pestet. Csodálhatnak, tömjénezhetnek máshol jobban, de oly igazán sehol és soha nem fognának szeretni. Hazád, Pest bírni óhajt. Mondd tehát, hogy nem fogod elhagyni! Isten engedje, hogy sokáig, igen sokáig bírassunk!²⁰

16 *Franz Liszts Briefe gesammelt und herausgegeben von La Mara*, Vol. VI., Leipzig: Breitkopf & Härtel 1902, Nr. 258, 281–282.

17 Legáný: *Liszt Ferenc Magyarországon*, 72.

18 *Zenészeti Lapok* XI/17. (1871. február 12.), 271.

19 P. Eckhardt Mária: „A Zeneakadémia Liszt Ferenc leveleiben”. In: *A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola 100 éve*. Szerk. Ujfalussy József. Budapest: Zeneműkiadó, 1977, 25. Carolyne hercegnéhez írt egyik levelében Liszt szó szerint idézte a kinevezés szavait.

20 [Szerző nélk.:] „Fővárosi hírek”, *Fővárosi Lapok* VIII/49. (1871. március 1.), 227–228.

Matiné	Előadott zeneművek	Előadók
I. 1870. 11. 27	Raff: Szonáta	Reményi, Liszt
	Liszt: <i>Krisztus</i> oratórium, I/4.; 5.	Reményi, Liszt
II. 1870. 12. 04	Westmeyer: <i>Kaiserouverture</i>	Fayl, Liszt
	Schubert: C-dúr szimfónia, Scherzo	Reményi, Liszt
	Volkman: <i>Händel-variációk</i> (2 zongorára)	Thern Lajos, Thern Vilmos
	Liszt: Benedictus a <i>Magyar koronázási miséből</i>	Reményi, Liszt
	Liszt: <i>Mazeppa</i>	Thern Lajos, Liszt
III. 1870. 12. 11	Schumann: <i>Zongoraverseny</i>	Stettner, Liszt
	Liszt: <i>137. zsoltár</i>	Kvassayné, Reményi, Liszt
	Liszt: <i>Prométheusz</i>	Thern Lajos, Liszt
IV. 1870. 12. 18	Schubert: C-dúr szimfónia, Scherzo	Reményi, Liszt
	Liszt: Benedictus a <i>Magyar koronázási miséből</i>	Reményi, Liszt
	Spohr: Hegedűduó	Reményi, Plotényi
	Liszt: zongoraművek	Janina
	Mosonyi: <i>Letésem a lantot</i>	Thaisz, Liszt
V. 1870. 12. 25.	Gobbi: Hegedű ábránd	Reményi, Liszt
	Mihalovich: Fantázia	Liszt
	Spohr: Hegedűduó	Reményi, Plotényi
	Bach: Fúga	Reményi
	Liszt: <i>Mefisztó-keringő</i>	Janina
	Chopin: Asz-dúr noktürn	Janina
	Liszt: <i>Tasso</i>	Janina, Liszt
VI. 1871. 01. 01.	[Korbay]: 2 dal	Korbay, Liszt
	?: zongoradarabok	Liszt
	Liszt: zongoradarabok	Liszt
VII. 1871. 01. 08.	Liszt: <i>Hősi sirató</i>	Plotényi, Liszt
	Liszt: Fantázia (?)	Juhász
	Liszt: <i>h-moll szonáta</i>	Freund
	Liszt: szimfonikus költemény	Thern Lajos, Liszt
VIII. 1871. 01. 15.	Beethoven: Szonáta, Op. 26	Liszt
	Chopin: Két mazurka	Liszt
	?: dal	Ernst, Liszt
	Liszt: Magyar rapszódia (Nr. 12?)	Reményi, Liszt

2. táblázat. A Liszt-matinék műsora

Matiné	Előadott zeneművek	Előadók
IX. 1871. 01. 22.	?: Hegedű-zongora duó	Spiller, Liszt
	Anton Servais: <i>Concert militaire</i>	Joseph és Franz Servais
	Liszt: Magyar rapszódia	Janina, Liszt
	Mihalovich: dal	Pauliné, Mihalovich
	Reményi: 2 dal	Bogisich [Liszt?]
	Liszt: <i>Ünnepi hangok</i>	Thern Lajos és Vilmos
X. 1871. 01. 29.	Chopin: <i>Szonáta gordonkára</i>	Joseph Servais, Liszt
	Volkman: b-moll zongorahármas	Reményi, J. Servais, Liszt
XI. 1871. 02. 26.	Joachim: <i>Hegedűverseny</i> , 1. tétel	Plotényi, Liszt
	?: zongoradarab(ok)	Steinacker
	?: zongoradarab(ok)	Altschul
	Liszt: <i>Hexameron</i>	Thern Lajos és Vilmos
XII. 1871. 03. 05.	Liszt: <i>Krisztus oratórium</i> , I/4., 5.	Reményi, Liszt
	Chopin: g-moll ballada	Janina
	Liszt: Esz-dúr zongoraverseny	Janina, Liszt
XIII. 1871. 03. 12.	Goldmark: Szvit	Spiller, Morgenstern
	Schubert: <i>Aufenthalt</i>	Wenckheim, Liszt
	Schumann: <i>Du bist wie eine Blume</i>	Wenckheim, Liszt
	Liszt: <i>Tasso</i>	Janina, Liszt
	[Liszt?]: 2 dal	Wenckheim, Liszt
	Liszt: <i>Mefisztó-keringő</i>	Janina
XIV. 1871. 03. 19.	Liszt: ?	Reményi, Janina
	Liszt: dalok	Pauli, Liszt
	Schubert: <i>Die Allmacht</i>	Bogisich, Liszt
	Liszt: Magyar rapszódia	Liszt
	Liszt: <i>Hunok csatája</i>	Thern Lajos és Vilmos

(a 2. táblázat folytatása)

A magyarul elhangzott köszöntő beszéd után hangos éljenzés következett. Ezután Liszt németül nagyjából ezeket mondta:

Bár a magyar nyelvben nem vagyok még egészen jártas [...], azt hiszem, mégis megértettem, hogy önök, uraim, ama rám nézve igen megtisztelő óhajtást fejezték ki, hogy erőmet itt a hazában, Pesten érvényesítsem. Noha közel járok a hatvanhoz, erőm még nincsen megtörve, az én mozgékony életemnek nem lehetne jobb zárköve, mint ha annak maradványát azzal végezhetném, hogy itt, a szeretett hazában hasznosan szolgáljam a művészetet. Köszönöm, uraim, újra, engemet annyira megtisztelő kívánatukat!²¹

21 Uott, 228.

Liszt március 19-én tartotta utolsó matinéját. Egy hónappal később, április 22-én távozott Bécsbe.

Miért szervezett Liszt matinéhangversenyeket a belvárosi plébánián? Azt gondolhatnánk, hogy ezzel a város zenei életébe akart bekapcsolódni. De ha ezt akarta volna, akkor nyilvános hangversenyeket szervezett volna, ahol több százan hallhatták volna, és nem házi hangversenyeket, ahol az volt a fontos, hogy ismerősök jelenjenek meg, lehetőleg korlátozott számban. Liszt szándékának a kulcsát Vadnai leírásaiban vélem megtalálni. Amikor szűk baráti körnek zongorázott, Liszt teljes önátadással tudott játszani, teljesen fel tudott oldódni a zenében. Erre nem volt képes egy nagy létszámú, idegenekből álló közönség előtt.

Hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy a zeneszerzői hivatására összpontosító Liszt, aki a zeneszerzői státusz kedvéért lemondott a zongoraművészi pályáról, már nem szeretett igazán zongorázni. De a belvárosi matinék ennek épp az ellenkezőjét mutatják.

A pályakezdő Liszt, aki zenei pályafutását tervezve mérlegelte a zongoraművészi és zeneszerzői karriert, megható szavakkal ecsetelte egyik írásában a zongora iránti szeretetét.

Ön nem tudja, hogy a zongorázás feladásáról beszélni számomra a gyász napja volna, mely megfosztana attól a fénytől, mely egész ifjúkoromat beragyogta s attól elválaszthatatlanná lett. A zongora számomra ugyanazt jelenti, mint a tengerész számára a hajója, az arab számára a lova, nem, több annál, máig a zongora jelentette önmagamát, nyelvemét, életemet.²²

Azt gondolom, hogy Liszt hatvanéves korában még mindig úgy szerette zongoráját, mint tengerész a hajóját és arab a paripáját. A zongoránál volt otthon, különösen akkor, ha maga körül kedves, ismerős arcokat láthatott, akik hozzá hasonlóan szenvedélyesen szerették a zenét, és akik számára, ugyanúgy, mint neki, boldogság volt elmerülni a zene varázslatában.

A belvárosi plébánián Liszt semmi különöst nem akart elérni a matinéhangversenyeivel: csak otthon akarta érezni magát a városban, amely bizonyos mértékig már az otthonává vált.

22 Alan Walker: *Liszt Ferenc, 1.: A virtuóz évek 1811–1847*. Budapest: Editio Musica, 2003, 310.

IRODALOMJEGYZÉK

- Fővárosi Lapok* VII/276. (1870. december 13.), 1230.
Fővárosi Lapok VII/282. (1870. december 20.), 1255.
Franz Liszts Briefe gesammelt und herausgegeben von La Mara, Vol. VI., Leipzig: Breitkopf & Härtel 1902.
Komárik Dénes: „Feszli Frigyes ismeretlen műve”. *Művészettörténeti Értesítő* XXI/3. (1972), 244–248.
Legányi Dezső: *Liszt Ferenc Magyarországon 1869–1873*. Budapest: Zeneműkiadó, 1976.
Liszt Ferenc levelei báró Augusz Antalhoz 1846–1878. Szerk. Csapó Vilmos. Budapest: Kilián Frigyes utóda, 1911.
P. Eckhardt Mária: „A Zeneakadémia Liszt Ferenc leveleiben”. In: *A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola 100 éve*. Szerk. Ujfalussy József. Zeneműkiadó, 1977, 25.
Walker, Alan: *Liszt Ferenc, 1.: A virtuóz évek 1811–1847*. Budapest: Editio Musica, 2003, 310.
Zenészet Lapok XI/10. (1870. december 25.), 158–159.
Zenészet Lapok XI/11. (1871. január 1.), 178.
Zenészet Lapok XI/17. (1871. február 12.), 271.
[Szerző nélkül:] „Napihírek és események”, *Budapesti Hírlap* IV/24. (1856. január 29.), [3.]
VK.: „Liszt első zeneregélye”, *Fővárosi Lapok* VII/265. (1870. november 29.), 1181.
[Szerző nélkül:] „Fővárosi hírek”, *Fővárosi Lapok* VIII/49. (1871. március 1.), 227–228.
VK.: „Liszt Ferenc zeneregélye (A második vasárnap)”, *Fővárosi Lapok* VII/271. (1870. december 6.), 1204–1205.
„Matinée Liszt Ferencnél”, *Zenészet Lapok* XI/11. (1871. január 1.), 174–175.

ABSTRACT

ÁGNES WATZATKA

THE MATINEE CONCERTS OF FRANZ LISZT IN THE SALON OF THE INNER-CITY PRESBYTERY

Between November 1870 and March 1871, Ferenc Liszt gave fourteen matinee concerts in the salon of the inner-city presbytery in Budapest. These were special events in the Hungarian capital. Liszt intended the matinee concerts to be a means of bringing together people from different social groups in the city: aristocrats, politicians, intellectuals, artists, through a common interest in good music.

This article introduces the artists who took part in these concerts: besides Ede Reményi, Olga Janina and Franz Servais, many young pianists and some remarkable singers. It also presents the repertoire, in which we find several important compositions by Liszt: transcriptions of his symphonic poems for two pianos; great piano pieces such as the Piano Sonata in B Minor or the *Mephisto Waltz*; vocal pieces such as the 137th Psalm and several songs.

Quoting from the contemporary press, the article gives vivid descriptions of Liszt's fascinating piano playing, his original and attractive personality. The presbytery, a beautiful neo-Gothic building that was demolished at the end of the 19th century, is also described in detail.

In this period, after the Compromise of 1867, new cultural institutions were established. Liszt's presence in the Hungarian capital gave urgency to the establishment of a music academy. As Liszt's presence in Hungary was very much desired, especially as the president and a professor of the music academy to be founded, Liszt was appointed Court Counsellor with an annual income that ensured him a comfortable life in Pest.

Thus Liszt's matinee concerts were not only special musical events, but also marked the beginning of Liszt's fruitful activity in Hungary for years to come.

Ágnes Watzatka studied musicology, church music, and theology. She has been a research associate at the Liszt Ferenc Memorial Museum and Research Centre since 1992. She regularly participates in national and international conferences and has been awarded several international research fellowships. Her two main research interests are the life and work of Ferenc Liszt and church music and hymnology in the 18th and 19th centuries. She has published two books and numerous musicological papers, including encyclopedia entries in the MGG Lexicon. She is working on her doctoral thesis "Plainchant Melodies in the Workshop of Franz Liszt" at the Doctoral School of the University of Arts in Graz. She is expected to receive her PhD degree in 2024.